

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання [1].

Отже, зважаючи на все вищевикладене, можна дійти висновку, що підстави для перегляду рішень суду першої інстанції є надзвичайно важливими для інституту апеляційного оскарження, тому критерії, що визначають ці підстави, мають бути чітко прописані в Кодексі адміністративного судочинства України.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 6.07.2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.
2. Гражданский процесс / Под ред. М.К. Треушникова. – М.: ООО «Городециздат», 2000. – С. 320.
3. Лесницька Л.Ф. Пересмотр решения суда в кассационном порядке. – М., 1974. – С. 158-162.
4. Штефан М.Й. Цивільний процес. – К.: Ін Юре, 1997. – С. 356.
5. Шевчук П.І., Крищенко В.В. Апеляційне і касаційне оскарження судових рішень (коментар цивільного процесуального законодавства). – К.: Юрид. книга, 2002. – С. 18.
6. Щеглов В.Н. Законность и обоснованность судебного решения по гражданско-правовому спору. – Новосибирск, 1958. – С. 17.

УДК 342.925:343.14(477)

Н.Л. Лях

ОТРИМАННЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОЦІНКА ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Всебічне, повне та об'єктивне дослідження всіх обставин справи адміністративної юрисдикції, вирішення її в точній відповідності до вимог Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) є необхідною умовою зміцнення законності та правопорядку в суспільстві. Важливе значення законності має теоретичне осмислення поняття судового доказування.

Судове доказування – це різновид процесу судового пізнання, пізнання взагалі – отримання істинної уяви, знань. Кожен крок практичної діяльності пов'язаний із певними знаннями про події, процеси та явища об'єктивного світу. У цьому розумінні знання служать вихідним пунктом, засобом та метою будь-якої діяльності. Таким чином, пізнавальні елементи органічно вплетені в процесуальну діяльність і судове пізнання збігається із судовим доказуванням. КАС також ототожнює ці два процеси, де під доказуванням в адміністративній справі розуміється діяльність суду та осіб, які беруть участь у справі з надання, збору, дослідження та оцінки доказів. Отже, Кодексом прийнята тенденція

ряду вчених останніх років, яка передбачає активність суду в судовому процесі [2, с. 35]. Проте пп. 4, 5 ст. 11, п. 5 ст. 71 КАСу тільки закріплюють дане право адміністративного суду без конкретизації випадків прояву активності, тому пропонуємо закріпити обов'язок суду збирати докази з власної ініціативи лише стосовно визначеного кола справ, керуючись при цьому наявністю матеріально-правової природи справи, публічного інтересу та форми здійснення судом обов'язку.

Кожна сторона повинна мати право розкривати інформацію тією мірою, яку вважає за необхідну. Причому робити це усвідомлено, знаючи, що неповне надання суду інформації може спричинити несприятливі наслідки у вигляді визнання судом обґрунтованої позиції протилежної сторони. Так, суд не має права з'ясовувати обставини, зажадати і приймати докази, вимагати їх подання за власною ініціативою, досліджувати їх, якщо проти таких дій заявляють заперечення обидві сторони.

Більшість авторів розділяють позицію про те, що судове доказування виявляється у виявленні (зборі) і процесуальному оформленні, дослідженні та оцінці доказів. Так, А.В. Малько наголошує, що доказування становить собою юридично оформлену діяльність суб'єктів, спрямовану на встановлення за допомогою доказів об'єктивної істини у справі [4, с. 261]. Р.С. Белкін та А.Г. Вінберг вказують, що «за своєю процесуальною сутністю доказування є процесом збору, дослідження, оцінки та використання доказів» [3, с. 181]. Існують і інші підходи до розуміння процесуального доказування.

Для визначення поняття судового доказування необхідно розглянути його характерні особливості.

1. Доказування – пізнавально-практична діяльність, спрямована на пізнання обставин справи. Як пізнавальний процес, доказування – це відображення та моделювання об'єктивної реальності. У рамках формальної логіки доказування – це система логічно правильних суджень; послідовність суджень, пов'язаних між собою за правилами логічного висновку. З практичної сторони, доказування пронизує всю діяльність із розслідування та розгляду справи. Ця діяльність включає процес пошуку, отримання, вилучення, збору, зберігання, дослідження, перевірки, оцінки та використання відомостей, що собою становлять зміст доказів у справі.

2. Завдання доказування полягає не тільки в тому, щоб пізнати всі обставини справи, а й щоб продемонструвати отримані знання перед іншими учасниками судочинства (процесу), судом, обґрунтувати перед ними прийняте рішення, тобто в тому, щоб повідомити, передати відомості, покладені в основу судового рішення, аргументувати висновок, якого дійшов суд.

3. З комунікативним характером судового доказування тісно пов'язана його засвідчувальна функція. Засвідчення, підтвердження, обґрунтування правильності за допомогою доводів, аргументів, фактів і є доказуванням у широкому його розумінні. Для прийняття рішення у справі необхідні не тільки істинні, а й достовірні, належним чином встановлені знання про предмет доказування.

4. Процес доказування регулюється нормами права, це суворо регламентована законодавством діяльність.

До гл. 6 розділу 2, гл. 3 розділу 3 КАСу включені норми, які регулюють процес збору, дослідження й оцінки доказів. Збір доказів складний процес, що здійснюється шляхом виконання певних процесуальних дій. Успішна робота з доказами забезпечує винесення рішень. Ця робота вимагає від учасників адміністративного процесу чималих зусиль.

КАС встановлює способи збору доказів: пояснення осіб, які беруть участь в адміністративній справі, показання свідків, письмові та речові докази, висновки експертів.

КАС передбачає такий порядок дослідження доказів. Після доповіді у справі суд першочергово заслуховує пояснення позивача та третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо спору і бере участь на стороні позивача, пояснення відповідача та третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги щодо спору і бере участь на стороні відповідача, а також пояснення третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо спору. Суд після пояснень сторін, третіх осіб заслуховує пояснення їхніх представників. Подальший порядок дослідження доказів визначається судом залежно від характеру спірних правовідносин і в разі необхідності може бути змінений.

Сторони, треті особи або їхні представники, які дають пояснення про відомі їм обставини, що мають значення для справи, можуть бути за їхньою згодою допитані як свідки. Якщо показання свідка ґрунтуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані.

Кожен свідок допитується окремо. Свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати в залі судового засідання під час судового розгляду. Судовий розпорядник вживає заходів, щоб свідки, яких допитали, не спілкувалися з тими, яких суд не допитав. Перед допитом свідка головуєчий встановлює його особу, вік, рід занять, місце проживання, відношення до справи і стосунки із сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, роз'яснює його права та обов'язки, встановлені статтею 65 КАСу, з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених законом, від надання показань, і під розписку попереджає про кримінальну відповідальність за свідомо неправдиві показання і відмову від давання показань. Далі свідок дає присягу, текст якої він підписує. Допит свідка починається з пропозиції головуєчого в судовому засіданні розповісти все, що йому відомо в цій справі, після чого першою йому ставить запитання особа, за клопотанням якої викликано свідка, а потім інші особи, які беруть участь у справі.

Головуючий у судовому засіданні та інші судді можуть ставити свідкові питання в будь-який час допиту.

Свідок може бути допитаний повторно в тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або з ініціативи суду.

Суд може допитати свідка за місцем або в місці його проживання (перебування) з ініціативи суду, який розглядає справу, за клопотанням сторони або інших осіб, які беруть участь у справі, чи самого свідка.

Стосовно письмових доказів, тобто документів (у тому числі електронних документів), актів, листів, телеграм, будь-яких інших письмових записів, що

містять у собі відомості про обставини, які мають значення для справи (ст. 79), у ст. 143 КАС під письмовими доказами розуміються також протоколи їх огляду, складені за судовим дорученням або в порядку забезпечення доказів. Дані письмові докази оголошуються в судовому засіданні та надаються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в разі необхідності – також свідкам, експертам, спеціалістам чи перекладачам. А зміст особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції фізичних осіб може бути оголошений і досліджений у відкритому судовому засіданні тільки за згодою осіб, визначених Цивільним кодексом України.

Речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи, а також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи. Речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а у разі необхідності – також експертам, спеціалістам і свідкам. Особи, яким подані для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з доказом та його оглядом. Письмові та речові докази, які не можна доставити до суду, оглядаються за їхнім місцезнаходженням судом з повідомленням осіб, які беруть участь у справі, а в разі необхідності – з викликом експертів, спеціалістів, перекладачів і свідків.

Для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд може призначити експертизу. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст запитань, за якими має бути проведена експертиза, визначаються судом. Суд повинен вмотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі. За часом проведення КАС виділяє первинну, додаткову та повторну експертизи, а також комісійну та комплексну.

Оцінка доказів здійснюється судом за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні. Ніякі докази не мають наперед встановленої сили.

Метою оцінки доказів є встановлення належності, допустимості, достовірності кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Предмет доказування КАСом визначається як обставини, якими обґрунтовуються позовні вимоги чи заперечення або які мають інше значення для вирішення справи (причини порушення строку для звернення до суду тощо) та які належить встановити при ухваленні судового рішення.

Із врахуванням вищевикладеного, доказуванням в адміністративній справі є регламентована Кодексом адміністративного судочинства пізнавальна та засвідчувальна діяльність із збору, дослідження та оцінки судом, особами, які беруть участь у справі, обставин, якими обґрунтовуються вимоги чи заперечення або які мають інше значення для вирішення справи та які належить встановити при ухваленні судового рішення у справі.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 6.07.2005 р. № 2747-IV.
2. Амосов С. Пределы судебного познания в процессуальном праве // Российская юстиция. – 2001. – № 1.
3. Белкин Р.С., Винберг А.И. Криминалистика и доказывание.
4. Малько А.В. Теория государства и права в вопросах и ответах. – М., 2002.

УДК 342.842(477)

*О.В. Бачеріков***ВИБОРЧІ СПОРИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ**

Дотримання прав та свобод індивідуальних та колективних суб'єктів публічно-правових відносин (у тому числі під час виборів) можливе лише при існуванні ефективних механізмів їх захисту.

Існуючі механізми захисту прав та свобод завжди передбачають існування спору про право.

Спір про право це індивідуальний юридичний конфлікт індивідуальних або колективних суб'єктів, зіткнення їхніх інтересів. У спорі його учасники протистоять один одному, але, враховуючи те, що вони рівноправні, спір не може бути вирішено волевиявленням одного з них, а вирішується тільки іншим суб'єктом, який займає лідируючу позицію відносно них.

Всі спори, які підлягають вирішенню у встановленому законом порядку, прийнято класифікувати на публічно-правові та приватноправові. Причому предметом приватноправових відносин завжди є майно або майнові права, а предметом публічно-правових відносин завжди є поведінка одного або кількох суб'єктів. Виборчі спори за своєю природою мають публічно-правовий характер.

Незважаючи на довге існування виборчого спору як явища, термін «виборчий спір» почав поширюватися в наукових колах лише в 2004 – 2005 роках. Так, навесні 2005 року в місті Одесі в Міжнародному гуманітарному університеті відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція, яка була присвячена правому регулюванню виборчих спорів. Увага наукової спільноти до категорії «виборчі спори» постійно зростає.

Колектив авторів підручника з адміністративного судочинства під загальною редакцією Н.В. Александрової та Р.О. Куйбіди дає визначення цьому термінові. «Виборчі спори – це спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, та спори щодо правовідносин, пов'язаних з процесом референдуму».

Крім того, зазначені автори підкреслюють, що «виборчі спори за своєю правовою природою є конституційно правовими, оскільки законодавство про вибори і референдум належить до конституційного права».

При цьому необхідно зробити зауваження, що у виборчих спорах конституційним є лише їх походження. Все інше, включаючи порядок вирішення,